SOTSIAALMINISTEERIUM

Kaasrahastanud Euroopa Liit

Eesti tuleviku heaks

TARTU ÜLIKOOL

Tervise Arengu Instituut

praxis | mõttekoda

Mida räägivad lapsed, kes uuringutesse sageli ei jõua?

Kogemused seotuna l aste heaolu andmepildi tegevustega

KRISTI ASSER

TARTU ÜLIKOOL

20/1 1/26

Sissejuhatus

Projekt “Eesti laste heaolu kontseptuaalse mudeli loomine ja selle indikaatorite väljatöötamine”

Tegemist on esimese etapiga kolmeaastasest uurimisprojektist „Valdkondade ülese laste heaolu andmepildi väljatöötamine Eestis (2025–2027)“.

Andmekogumine: "Heaolu Eesti laste käsitustes”.

Eesti laste heaolu andmepildi kodulehte vaata: https://sm.ee/lapsed-ja-hoolekanne/lapsed-ja-pered/laste-heaolu-andmepilt

Foto: Kaido Parv, Metsarahvapäev 2025

Ettevalmistus

- Taust: lapsed ei ole homogeenne grupp.
- Sihtrühmade kaardistus (valim): lasteaialapsed, erivajadusega, sisserände taustaga, õigusrikkumise taustaga, asendushooldusel viibivad ja tõrjutuse riskis olevad lapsed.
- AKI kooskõlastus
- Kontakt laste haridusasutuste ja huvikaitseorganisatsioonidega (kinnise lasteasutuse teenusejuht (AS Hoolekandeteenused), asendus- ja järelhoolduse noorte esinduskogu SKA poolne koordinaator, erivajadustega laste koolide direktorid, sisserändetaustaga laste kooli direktor, lasteaedade direktorid, Eesti LGBT Ühingu koostöökoordinaator ning vanglateenistuse kontaktisik).
- Informeeritud nõusolek paberkandjal (vanem+laps; laps).

Andmekogumise käik

Etapp	Periood
Uuritavate värbamine: AKI kooskõlastuse olemasolul koostöö lasteasutuste kontaktisikutega. Toimus laste vanemate/eestkostjate ja laste teavitamine ning neilt nõusoleku saamine, samuti kokkulepete tegemine andmekogumise toimumise aja ja koha suhtes.	Veebruar-märts 2026
Andmete kogumine: loovmeetodil grupiintervjuude läbiviimine lastega.	Märts-aprill 2026
Andmete töötlemine ja analüüs	Aprill-mai 2026
Uuringu kokkuvõtte koostamine	Mai-november 2026

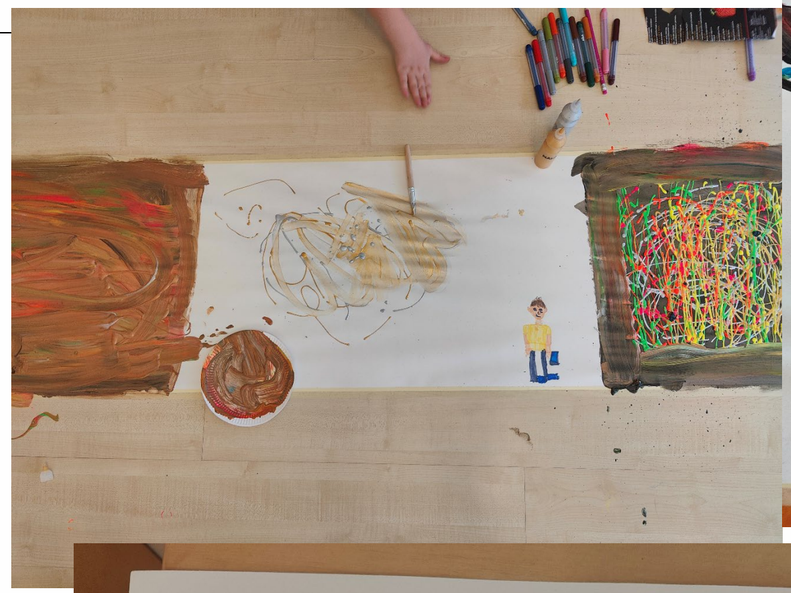
Andmekogumise läbiviijad: Kadi Saar, Hannela Teaste, Karyna Larshina, Maryna Hurets

Andmekogumises osales 71 last vanuses 6-20 aastat.

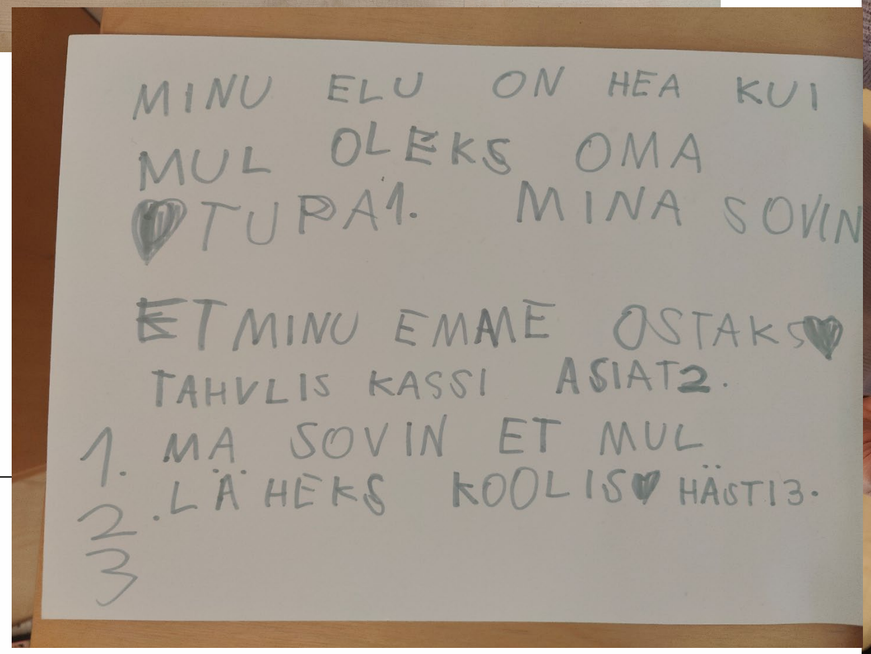
Lasteaia lapsed

- Emaga/isaga veedetud aeg; vanavanemad; õed-vennad; sõbrad; lemmikloom.
- Huvitegevused: klaver, ralli, jalutamine, ujumine. Telefon ja digielu.
- Saavutused (koolis hästi, võistlustel head tulemused).
- Vähem lärmi, puhtam õhk/loodus. Oma tuba.
- Suurem õigus ise otsustada (=lasteaias magamine).
- Rohkem planeerimata aega (lasteaias mänguaeg, vaba päev).

*** Väiksed grupid, lühike aeg vestluseks**

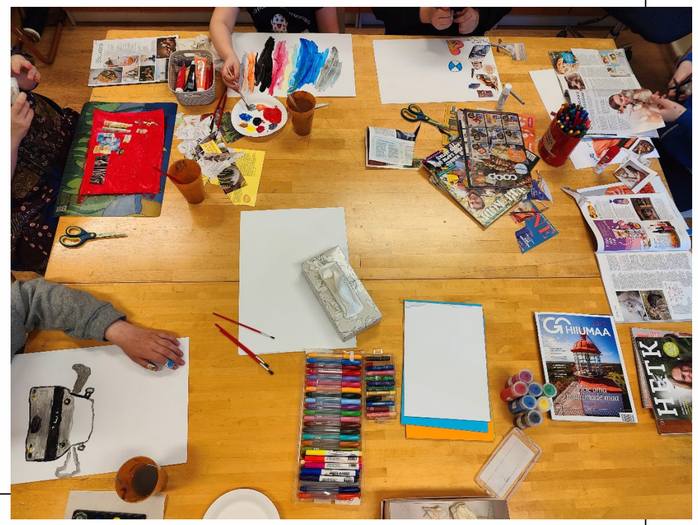

Erivajadusega lapsed

- **Heaolu seostus igapäevaste tegevuste, suhete ja turvalise keskkonnaga**.
- **Sõpradega koos olemine.**
- Oluliseks peeti hobidega tegelemist, perega koos veedetud aega, väiksemaid pereliikmeid ning lemmikloomi.
- **Panustamine kodustesse töödesse**, võimalus **teenida oma raha.** Kaasnes **uhkustunne ja eneseteostus.**
- Hobid olid mitmekesised: mainiti **joonistamist, tantsimist, lugemist, luuletuste lugemist, jooksmist ja muusika kuulamist**. Idolite tähtsus.
- Täiskasvanute rolli seostati vanemate ja teiste täiskasvanute tööl käimisega, õppimise toetamise ja **reisimisvõimaluste pakkumisega.**
- **Koolitoidu kvaliteet**, lapse arvamuse küsimine.

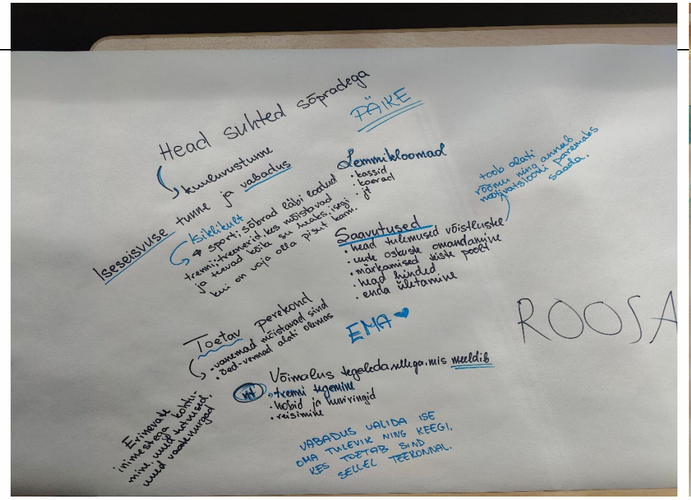

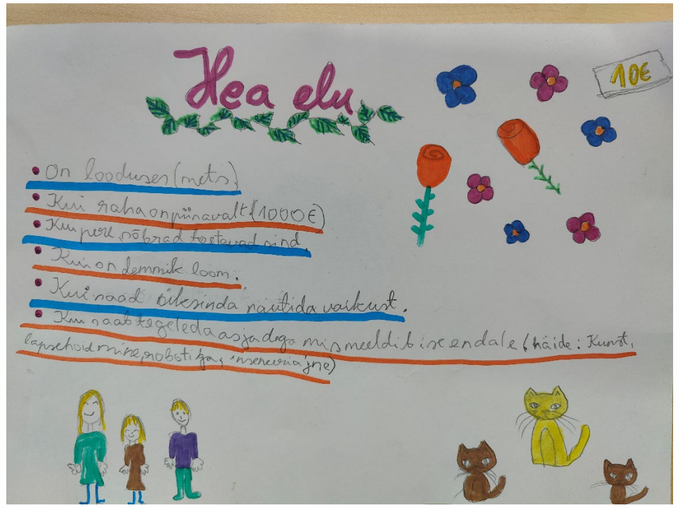
*Tööjuhendite mõistmise ja eneseväljenduse võimekus oli erinev, kuid kõik lapsed suutsid end tutvustada, rääkida oma huvidest ning järgida lihtsamaid juhiseid. Vestlusringis osalemine oli lastele väljakutse ning nad vajasid pigem individuaalset lähenemist, toetavat kuulamist ja piisavalt aega oma mõtete sõnastamiseks. Mõne lapse puhul oli märgata oli teatavat ebakindlust oma mõtete väljendamisel. Vestlusringi sisendküsimuste mõistmine oli mõne lapse jaoks keeruline. Ühe mõttena võiks siin kasutada individuaalset lähenemist ja näiteks heaolutegurite järjestamist (nt heaoluallikaid kirjeldavate piltide kleepimine töölehele).

Asendushooldusel viibivad lapsed

- Hea elu põhineb **toetavatel suhetel, turvatundel ja võimalusel teha oma elu puudutavaid otsuseid.**
- Sagedasti nimetati **perekonda, lähedasi inimesi ja sõpru.**
- Oluliseks peeti ka **loodust,** mida seostati ilu ja meelerahuga.
- Mitme noore vastustes tuli esile **vajadus vaikuse, oma ruumi ja rahuliku elukeskkonna järele.**
- **Hobid, sport, isiklik areng ja saavutused**, mis pakuvad eneseteostuse- ja eduelamusi.
- Noored rõhutasid ka **materiaalset kindlustunnet,** sealhulgas raha ja seaduslikke töövõimalusi, aga ka elukoha ja toidu olemasolu.

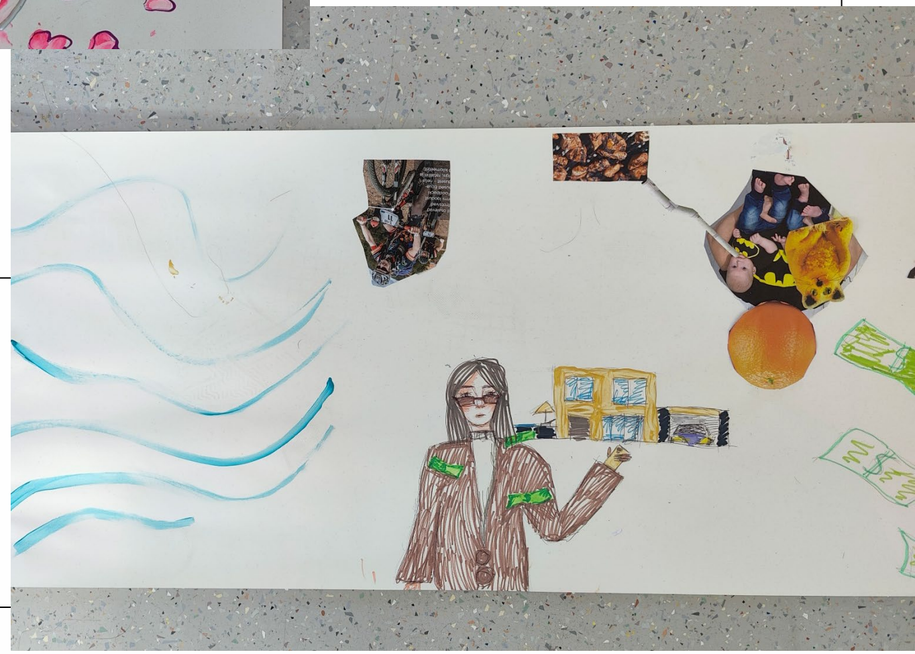
- Täiskasvanute rollina nähti eelkõige noorte kuulamist, mõistmist, usaldamist ja nendega rohkem aja veetmist.
- Täiskasvanud võiksid püüda mõista nende vaatenurki ja kaasata neid rohkem neid puudutavatesse otsustesse.
- Olulise teemana tõusis esile vajadus suurema autonoomia järele, mille all peeti silmas vähem piiravaid reegleid ja seadusi ning suuremat usaldust noorte vastu.

Sisserändetaustaga lapsed

- Perekond ja sõbrad, finantsstabiilsus, karjääriväljavaated, vabadus, rahu, mina ise ning ootused täiskasvanutele ja riigile.
- **Perekonna roll** heaolus, märkimisväärne **tänulikkus** toetuse ja hoolivuse eest.
- Ka **lemmikloomadest** räägiti kui pereliikmetest.
- Palju toodi esile **sõprade olulisust ja tuge.**
- Oluline teema oli ka **finantsstabiilsus.** Rahast räägiti kui võimalusest saada meeldivaid elamusi ja asju, kuid mainiti ka materiaalsete põhivajaduste rahuldamist (eluase, toit, tervishoid) ning tuleviku sissetulekute olulisust (karjäärivalikud).
- Kuigi ei räägitud otseselt sõjakogemustest, toodi heaolu juures välja **vabadust ja rahu** ning rõhutati **riigi julgeolekut.**

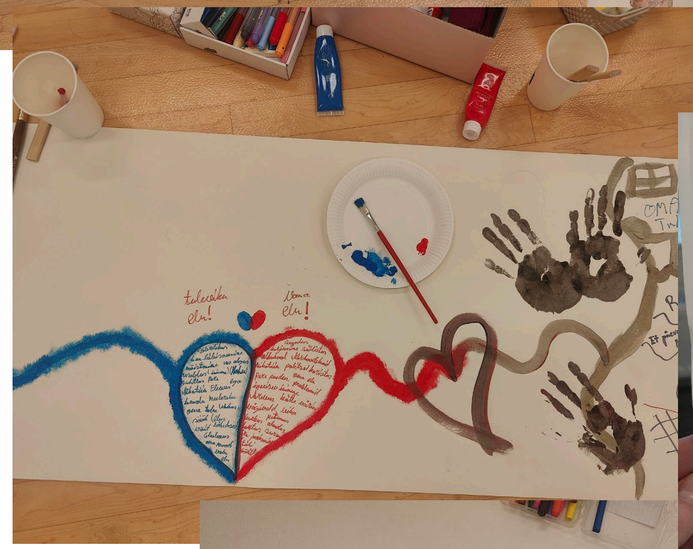
*Peamiselt Ukraina taustaga lapsed

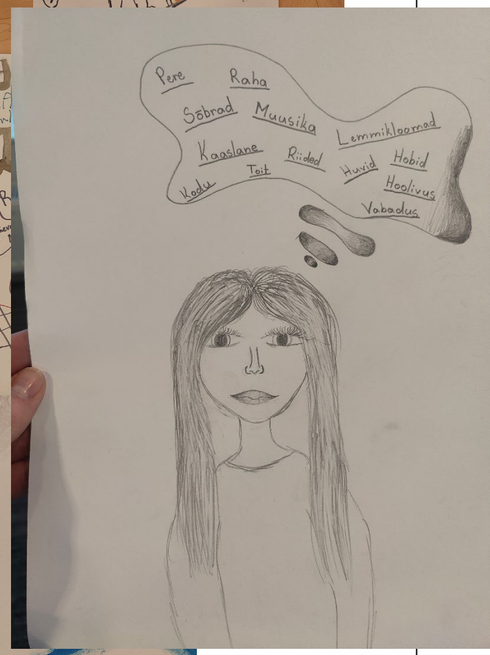
*Lõpuringis: „Tänu sellisele uuringule sain aru, et Eestile läheb päriselt korda, kuidas meil läheb.

Õigusrikkumise taustaga noored: KLAT

- Hea elu peamiste alustena toodi esile **pere, lähedased, sõbrad, tervis, materiaalne kindlustatus.**
- Noorte vajadused ei erine oluliselt täiskasvanute omadest: oluliseks peeti **kuuluvustunnet**, võimalust **olla mina ise, turvalisi suhteid** ja **toetavat keskkonda**.
- Mitmed noored rääkisid valusast kogemusest, et vanemad ei ole olnud nende elus olemas, mistõttu tuntakse puudust inimesest, kellega jagada oma rõõme, saavutusi ja muresid.
- Oluliseks peeti **vanemate tähelepanu, eeskuju ja vastutustundlikku käitumist**, eriti sõltuvusprobleemidega tegelemist ning lapse jaoks olemas olemist.
- Kinniselt lasteasutuselt oodati rohkem usaldust, vaimse tervise tuge ja võimalusi sisukalt aega veeta.

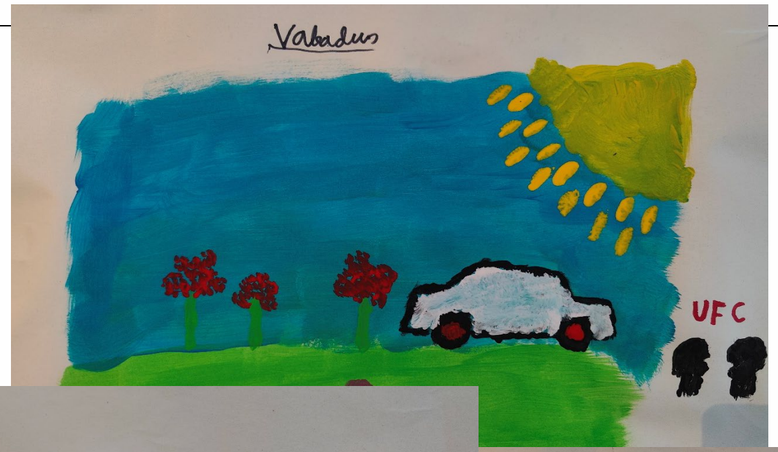

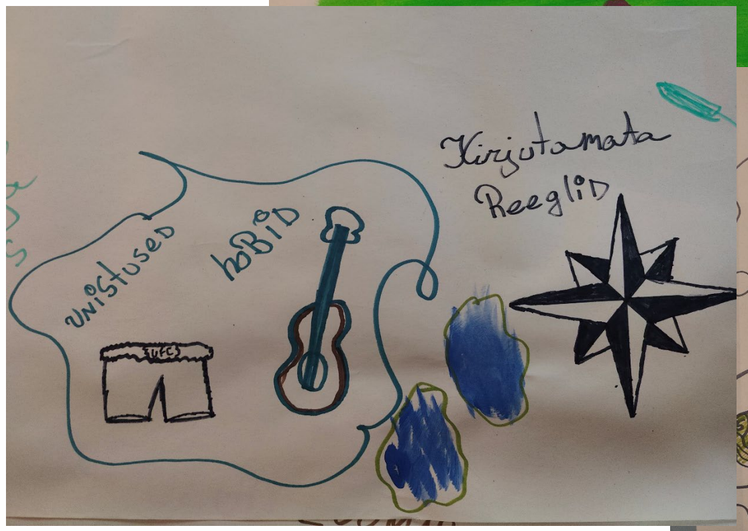

- **Noored rõhutasid, et lisaks reeglitele vajavad nad mõistmist, õiglast kohtlemist ning täiskasvanuid, kes neid päriselt kuulaksid ja toetaksid.**
- Riigi tasandil peeti oluliseks suuremat tähelepanu noorte vaimsele tervisele, perede varajast toetamist ning selliste lahenduste loomist, mis aitaksid probleemidele reageerida enne nende süvenemist.

Õigusrikkumise taustaga noored: vangla

- **Toetavad suhted, VABADUS, turvatunne** ja **võimalus oma elu üle ise otsustada.**
- Kõige olulisemaks peeti **armastavat perekonda** ja täiskasvanuid, kes kuulavad, mõistavad ning usuvad nooresse ka keerulistel hetkedel.
- Lapse arengut mõjutavad kasvatus, eeskujud ja kogemus olla armastatud ning hoitud.
- Tähelepanu, toe ja kuuluvustunde puudumine võib suunata noori riskikäitumise poole.
- Oluliste osadena nimetati ka **haridust, huvitegevust, piisavaid materiaalseid ressursse.**
- Vanglakeskkonnas sooviti rohkem sisukaid tegevusi ja arenguvõimalusi, samuti täiskasvanud, kes suhtuksid neisse lugupidavalt ning oleksid siirad.

***Vestlust läbis usk, et keerulised elukogemused ei pea määrama inimese tulevikku ning et toetavad suhted, positiivsed eeskujud ja võimalus kogeda usaldust võivad aidata noortel kujundada endale parema ja tähendusrikkama elu.**

"Ma tahaks olla parem kui minu vanemad, aga ma juba ei ole, olen nende järeltulija."

Suuremas tõrjutuse riskis lapsed (LGBT+)

- Heaolu seostati eelkõige **autonoomia, enesemääramisõiguse ja tõsiselt võetuna tundmisega.**
- Nende jaoks tähendas hea elu **võimalust teha otsuseid** oma keha, identiteedi, tervise ja elukorralduse üle.
- Oluliseks peeti **vaimse tervise abi** ja teiste spetsialistide head kättesaadavust.
- Rõhutati **turvalise ja toetava keskkonna tähtsust** koolis, kodus ja ühiskonnas laiemalt, kus noori kuulatakse, nende arvamustega arvestatakse ning neid ei hinnata ega sildistata.
- Heaolu toetavad ka **mõistvad suhted täiskasvanutega,** kiusamisvaba koolikeskkond ning võimalus leida kogukondi ja turvalisi kohti, kus kogeda **kuuluvustunnet** ja **olla aktsepteeritud** sellisena, nagu nad on.
- Noortel võimalus osaleda neid puudutavate otsuste tegemisel ning et ühiskonnas väärtustataks mitmekesisust ja suhtutaks noortesse lugupidavalt.

*2 noort.
**Loovtöö asemel kirjutasid teemal, mis on nende jaoks hea elu.

Kokkuvõte

- Intervjuudest ilmnesid erinevate lasterühmade **heaolutegurite sarnasused** kui ka mõnevõrra **erinevad prioriteedid ja vajadused.**
- Rühmade üleselt peeti oluliseks **lähedasi ja toetavaid suhteid pere ja sõpradega, võimalusi huvitegevuseks ja enesearenguks** ning täiskasvanuid, kes lapsi kuulavad, mõistavad ja toetavad.
- Läbiv teema oli ka **võimalus ise otsustada** lapse elus oluliste asjade üle.
- Erinevused avaldusid eelkõige laste taustateguritega seotud vajadustes ja rõhuasetustes: näiteks sisserändetaustaga lapsed tõid enam esile rahu ja majandusliku kindlustunde tähtsuse, LGBT+ noored enesemääramise, aktsepteerimise ja turvalise identiteediruumi vajaduse, samas kui kinnipidamisasutustes viibivad noored rõhutasid eriti tugevasti vabadust ja toetavaid täiskasvanuid.

Tulemused osutavad, et kuigi heaolu põhialused on laste seas suuresti ühised, kujundavad erinevad elukogemused ja -olud seda, millised vajadused ja toetavad tegurid konkreetse rühma jaoks esile kerkivad.

Reflektsioon

- Loovmeetod hea viis läheneda. Eelhäälestus ja esmane kontakt.
- Grupidünaamikad ja koosloome. Lapsed näevad mida teised teevad ja kuulevad teiste mõtteid.
- Uurijale väljakutse. Baastingimus: aktsepteerimine.
- Iga grupp vajab mõnevõrra kohandatud lähenemist+ uurija paindlikkust.
- Eriline võimalus näha laste mõttemaailma.
- "Kui me jätaks neilt (vangla noored) küsimata, siis jääks palju teadmata".

Aitäh! Küsimuste korral võtke ühendust:

KRISTI AS SER
kristi.asser @ut.ee
5354 0433

